

Vishvakarma Suktam

——
विश्वकर्मसूक्तम्

——
Document Information

Text title : Vishvakarma Suktam

File name : vishvakarmASuktam.itx

Category : veda, rigveda, sUkta, deities_misc

Location : doc_veda

Proofread by : NA

Description-comments : Rigveda 10.81-82 and Yajurveda 17.24, 17.32

Acknowledge-Permission: vishwakarmasamaj.com, jangidbrahminsamaj.com

Latest update : July 8, 2017

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 30, 2024

sanskritdocuments.org

Vishvakarma Suktam

विश्वकर्मसूक्तम्

ऋग्वेद के दशम मण्डल के सूक्त ८१ व ८२ दोनों सूक्त विश्वकर्मा सूक्त हैं। इनमें प्रत्येक में सात-सात मन्त्र हैं। इन सब मन्त्रों के ऋषि और देवता भुवनपुत्र विश्वकर्मा ही हैं। ये ही यौदह्य मन्त्र यजुर्वेद अध्याय के १७वें में मन्त्र १७ से ३२ तक आते हैं, जिसमें से केवल दो मन्त्र २४वां और ३२वां अधिक महत्वपूर्ण हैं। प्रत्येक मांगलिक पर्व पर यज्ञ में गृह प्रवेश करते समय, किसी भी नवीन कार्य के शुभारम्भ पर, विवाह आदि सस्कारों के समय इनका पाठ अवश्य करना चाहिए।

ऋग्वेद दशम मण्डल सूक्त ८१ । १०.८१
सस्वर

य॒ ए॒मा॒ वि॒श्वा॒ भु॒व॒ना॒नि॒ जु॒ह्व॒षि॒र्षो॒ता॒ न्य॒सी॒द॒त्पि॒ता॒ नः॑ ।
स आ॒शिषा॒ द्र॒वि॒षा॒मि॒च्छ॒मानः॑ प्रथ॒म॒च्छ॒द्वरा॑ँ आ॒ वि॒वेश ॥ १ ॥
किं॑ स्वि॒दा॒सी॒द॒धि॒ष्ठान॑मा॒र॒भ॒णं॑ क॒त॒म॒त्स्वि॒त्क॒था॒सी॒त् ।
य॒तो॒ भूमिं॑ ज॒न॒य॒न्वि॒श्व॒कर्मा॑ वि॒धा॒मौ॒र्षो॒न्म॒दि॒ना॑ वि॒श्व॒य॒क्षाः ॥ २ ॥
वि॒श्व॒त॒श्चक्षु॑रु॒त वि॒श्व॒तो॒भु॒भो॑ वि॒श्व॒तो॒बा॒हु॒रु॒त वि॒श्व॒त॒स्यात् ।
सं॒ बा॒हु॒भ्यां॑ ध॒म॒ति॑ सं॒ प॒त॒त्रै॒र्धा॒वा॒भूमौ॑ ज॒न॒य॒न्वे॒व अ॒कः ॥ ३ ॥
किं॑ स्वि॒द्ग॒नं॑ क॒ उ॒ स॒ वृ॒क्ष॒ आ॒स॒ य॒तो॒ धा॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ नि॒ष्ट॒त॒क्षुः॑ ।
म॒नी॒षि॒णो॑ म॒न॒सा॒ पृ॒थ॒ते॒द् त॒द्य॒द॒ध्य॒ति॒ष्ठ॒द्भु॒व॒ना॒नि॒ धा॒र॒य॒न् ॥ ४ ॥
या॒ ते॒ धा॒मा॒नि॒ प॒र॒मा॒णि॒ या॒व॒मा॒ या॒ म॒ध्य॒मा॒ वि॒श्व॒क॒र्म॒न्नु॒ते॒मा॑ ।
शि॒क्षा॒ स॒प्ति॒भ्यो॒ ह॒वि॒षि॒ स्व॒धा॒वः॒ स्व॒यं॑ य॒ज॒स्व॒ त॒न्वं॑ वृ॒धा॒नः ॥ ५ ॥
वि॒श्व॒क॒र्म॒न्ह॒विषा॑ वा॒वृ॒धा॒नः॒ स्व॒यं॑ य॒ज॒स्व॒ पृ॒थि॒वी॒मु॒त॒ धा॒म् ।
मु॒ड्य॒न्त्वं॒ न्ये॑ अ॒भितो॑ ज॒ना॒स॒ ए॒डा॒स्मा॒कं॑ म॒घ॒वा॒ सू॒रि॒र॒स्तु ॥ ६ ॥

वा॒यस्पतिं॑ वि॒श्वकर्मा॑णामू॒तये॑ मनोजु॒वं वा॒जे अ॒द्या लु॒वेम ।
स नो॑ वि॒श्वानि॑ उ॒वनानि॑ जोष॒द्विश्वश॑म्भूर॒वसे॑ सा॒धुकर्मा॑ ॥ ७ ॥

ऋग्वेद दशम माण्डल सूक्त ८२ । १०.८२

यक्षु॑षः पि॒ता मन॑सा॒ डि धी॑रो॒ धृत॑मेने अ॒जन॑न्न॒माने॑ ।
य॒दे॒हन्ता॑ अ॒द॒द॒हन्त॑ पूर्॒व आ॒दि॒दूया॑वापृथि॒वी अ॒प्रथे॑ताम् ॥ १ ॥
वि॒श्वकर्मा॑ वि॒मना॑ आ॒द्विडा॑या॒ धाता॑ वि॒धाता॑ पर॒मोत॑ सं॒दृक् ।
तेषा॑मि॒ष्टानि॑ स॒मिषा॑ म॒दन्ति॑ यत्रा॒ सप्त॑ऋषी॒न्यर॑ ओ॒कमा॑हुः ॥ २ ॥
यो नः॑ पि॒ता ज॒निता॑ यो वि॒धाता॑ धा॒मानि॑ वे॒द भु॒वनानि॑ वि॒श्वा ।
यो दे॒वानां॑ ना॒म॒धा ओ॒क ओ॒व तं॑ स॒म्प्र॒भ्रं भु॒वना॑ यन्त्य॒न्या ॥ ३ ॥
त आ॒य॒जन्त॑ द्र॒विणं॑ स॒मस्मा॑ ऋष॒यः पूर्वे॑ ज॒रितारो॑ न भू॒ना ।
अ॒सूर्ते॑ सू॒र्ते र॒जसि॑ नि॒षत्ते॑ ये भू॒तानि॑ स॒म॒कृ॒ण्वन्नि॑मानि ॥ ४ ॥
प॒रो द्वि॒वा पर॑ अ॒ना पृथि॑व्या॒ प॒रो दे॒वेभि॑रसुरै॒र्यद॑स्ति ।
कं स्वि॒द्रर्भं॑ प्रथ॒मं द॒ध्न आपो॑ यत्र॒ देवाः॑ स॒मप॑श्यन्त॒ विश्वे॑ ॥ ५ ॥
तमि॒द्रर्भं॑ प्रथ॒मं द॒ध्न आपो॑ यत्र॒ देवाः॑ स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑ ।
अ॒ज॒स्य ना॒त्माव॑धो॒कम॑र्पितं॒ यस्मि॑न्वि॒श्वानि॑ भु॒वनानि॑ त॒स्थुः ॥ ६ ॥
न तं॑ वि॒दाथ॑ य॒ ष॒मा ज॒जाना॑न्य॒द्युष्मा॑कमन्त॒रं ब॒भूव॑ ।
नी॒डा॒रो॒णं प्रा॑वृ॒ता ज॒लया॑ या॒सुत॑प॒ उ॒क्त्य॑शास॒श्चर॑न्ति ॥ ७ ॥

ऋग्वेद दशम माण्डल सूक्त ८१ । १०.८१

स्वरविरहित -

य॒ ष॒मा वि॒श्वा भु॒वनानि॑ जु॒ह्वदृषि॑र्डी॒ता न्य॒सीद॑त्पिता नः ।
स आ॒शिषा॑ द्र॒विण॑मिच्छ॒मानः॑ प्रथ॒मश्छ॑द॒वराँ॑ आ॒ विवेश॑ ॥ १ ॥
किं स्वि॒दासी॑दधि॒ष्ठान॑मा॒रम्भा॑णं॒ कत॑म॒स्वि॒त्कथा॑सीत् ।
यतो॑ भूमिं॒ जन॑यन्वि॒श्वकर्मा॑ वि॒ दामौ॑र्षा॒न्मडि॑ना॒ विश्व॑यक्षाः ॥ २ ॥
वि॒श्वत॑श्चक्षु॒रुत॑ वि॒श्वतो॑मु॒ष्पो वि॒श्वतो॑बा॒हु॒रुत॑ वि॒श्वत॑स्यात् ।
सं॒ बा॒हु॒भ्यां ध॑मति॒ सं प॑तत्रै॒र्धावा॑भूमी॒ जन॑यन्ते॒व ओ॒कः ॥ ३ ॥
किं स्वि॒द्व्र॒नं क॑ उ॒ स वृ॑क्ष आ॒स यतो॑ धा॒वापृथि॑वी॒ निष्ट॑तक्षुः ।

મનીષિણો મનસા પૃચ્છતેદુ તદધદ્યતિષ્ઠદ્ભુવનાનિ ધારયન્ ॥ ૪ ॥

યા તે ધામાનિ પરમાણિ યાવમા યા મધ્યમા વિશ્વકર્મન્નુતેમા ।

શિક્ષા સખિભ્યો હવિષિ સ્વધાવઃ સ્વયં યજસ્વ તન્વં વૃધાનઃ ॥ ૫ ॥

વિશ્વકર્મ્નહવિષા વાવૃધાનઃ સ્વયં યજસ્વ પૃથિવીમુત ધામ્ ।

મુહ્યન્ત્વન્યે અભિતો જનાસ ઇહાસ્માકં મઘવા સૂરિરસ્તુ ॥ ૬ ॥

વાયસ્પતિં વિશ્વકર્માણમૂતયે મનોજુવં વાજે અદ્યા હુવેમ ।

સ નો વિશ્વાનિ હવનાનિ જોષદ્વિશ્વશામ્ભૂરવસે સાધુકર્મા ॥ ૭ ॥

ઋગ્વેદ દશમ માણ્ડલ સૂક્ત ૮૨ । ૧૦.૮૨

ચક્ષુષઃ પિતા મનસા હિ ધીરો ઘૃતમેને અજનન્નન્માને ।

યદેદન્તા અદદ્હન્ત પૂર્વ આદિદ્યાવાપૃથિવી અપ્રથેતામ્ ॥ ૧ ॥

વિશ્વકર્મા વિમના આદ્વિહાયા ધાતા વિધાતા પરમોત સંદ્ક ।

તેષામિષ્ટાનિ સમિષા મદન્તિ યત્રા સમઋષીન્પર એકમાહુઃ ॥ ૨ ॥

યો નઃ પિતા જનિતા યો વિધાતા ધામાનિ વેદ ભુવનાનિ વિશ્વા ।

યો દેવાનાં નામઘા એક એવ તં સમ્પ્રશ્નં ભુવના યન્ત્યન્યા ॥ ૩ ॥

ત આયજન્ત દ્રવિણં સમસ્મા ઋષયઃ પૂર્વે જરિતારો ન ભૂના ।

અસૂર્તે સૂર્તે રજસિ નિષત્તે યે ભૂતાનિ સમકૃણવન્નિમાનિ ॥ ૪ ॥

પરો દિવા પર એના પૃથિવ્યા પરો દેવેભિરસુરૈર્યદસ્તિ ।

કં સ્વિદ્ગર્ભ પ્રથમં દધ્ર આપો યત્ર દેવાઃ સમપશ્યન્ત વિશ્વે ॥ ૫ ॥

તમિદ્ગર્ભ પ્રથમં દધ્ર આપો યત્ર દેવાઃ સમગચ્છન્ત વિશ્વે ।

અજસ્ય નાભાવધ્યેકમર્પિતં યસ્મિન્વિશ્વાનિ ભુવનાનિ તસ્થુઃ ॥ ૬ ॥

ન તં વિદાથ ય ઇમા જજાનાન્યધુષ્માકમન્તરં બભૂવ ।

નીહારેણ પ્રાવૃતા જલ્યા યાસુતૃપ ઉક્યશાસશ્ચરન્તિ ॥ ૭ ॥

યજુર્વેદ કે ૧૭વે અધ્યાય મેં ઉસકા રજવાં મહત્વપૂર્ણા મન્ત્ર

વિશ્વકર્મન્ હવિષા વર્ધનેન ત્રાતારમિન્દ્રમકૃણોરવધ્યમ્ ।

તસ્મે વિશઃ સમનમન્ત દૈવીરયમુગ્રો વિહવ્યો યથાસત્ ॥ ૨૪ ॥

હે વિશ્વ કે રચયિતા પરમેશ્વર ! હવિ દ્વારા વૃદ્ધિ કો

પ્રાપ્ત હોને વાલે આપને ઇન્દ્રદેવ કો વિશ્વ કા રક્ષક ઔર

अपराजेय बनाया है । पूर्वकाल के ऋषियों के तुल्य उम भी
उन इन्द्रदेव को तुककर नमन करते हैं । ये पराक्रमी
इन्द्रदेव आपकी शक्ति से ही सब प्रकार समर्थ हुए हैं ।
उम उनका आवाहन करते हैं ॥ २४ ॥

यजुर्वेद के १७वें अध्याय का उरवां मलत्वपूर्णा मन्त्र

विश्वकर्मा ज्याजनिष्ट देव । आदिङ्गन्धर्वोऽभवद् द्वितीयः ।
तृतीयः पिता जानितौषधीनामपां गर्भं व्यधधात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥

सृष्टि कम में सर्वप्रथम ब्रह्माण्ड के संखालक
देवगण आविर्भूत हुए, इसके पश्चात् पृथ्वी को धारण
करने वाले (अग्नि-सूर्य) देव प्रकट हुए । तृतीय कम
में ओषधियों के उत्पादक और पालक प्राण-पर्जन्य उत्पन्न
हुए । वड (विश्वसृजेता) सभी जल के गर्भ को विविध
रूपों में धारण करता है ॥ ३२ ॥

Vishvakarma Suktam

pdf was typeset on October 30, 2024

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

